

Arhim. Dr. Mihail Daniliuc

Seminarul Teologic Ortodox „Veniamin Costachi” – Mănăstirea Neamț

SINODUL DE LA IAȘI ȘI IMPORTANȚA LUI PENTRU SPAȚIUL ȚORTODOX RĂSĂRITEAN

Abstract: *One of the most important religious events from the middle of the 17th century was the Council of Jassy, from 1642, organized by the Patriarchate of Constantinople, with the material contribution of the ruler of Moldova, Vasile Lupu, with the main purpose of analyzing and approving the Confession of faith written by the Metropolitan of Kyiv, Petru Movilă. The present study presents itself as an incursion into the history of the Council of Jassy (1642) from the unfolding of the event itself to the consequences of the decisions taken.*

Keywords: *Petru Movilă of Kyiv, Council of Jassy, 1642, Orthodox Confession, Orthodox Church, Moldov*

Unul dintre cele mai importante evenimente religioase de la mijlocului secolului al XVII-lea a fost Sinodul de la Iași, din 1642, organizat de Patriarhia de Constantinopol și cu aportul material al domnitorului Moldovei, Vasile Lupu, având ca scop principal analizarea și aprobarea *Mărturisirii de credință* scrisă de către Petru Movilă, mitropolitul Kievului.

Ierarhul cărturar de la Kiev, descendent din os domnesc din Moldova, vlăstar al familiei Movileștilor, a alcătuit această lucrare, opera sa de căpătâi, din cel puțin două motive. Pe de o parte, pentru combaterea *Mărturisirii de credință* calviniste – depărtată grav de doctrina ortodoxă –, oferind un răspuns clar, concis, clerului și credincioșilor ortodocși tulburați și dezorientați de conținutul catehismului calvin tipărit la Geneva în două ediții, prima în limba latină, în 1629, iar a doua, în limba greacă, în 1633. Textul fusese eronat și intenționat atribuit patriarhului Chiril Lucaris tocmai spre a induce în eroare lumea ortodoxă, confruntată în acea perioadă nu doar cu propaganda agresivă protestantă, ci și cu încercarea disperată a Bisericii Apusene de a înlocui, măcar în parte, imensele pierderi patrimoniale și umane pricinuite de Reforma lui Martin Luther, Jean Calvin și a celorlalți reformatori, care au zguduit puternic Biserica Romano-Catolică în veacul al XVI-lea¹. Pe de altă parte, mitropolitul Petru a dorit ca prin a sa carte să expună catolicilor și protestanților adevărata învățătură a Bisericii Răsăritene, dar și morală ortodoxă², argumentată scripturistic, canoanele Bisericii și scrierile Sfinților Părinți. Lucrarea, redactată în limba latină și rânduită sub formă de întrebări și răspunsuri, numită *Expositio fidei* (*Expunere a credinței*), a fost structurată în trei secțiuni: „Despre credință” – parte ce explică Crezul; „Despre nădejde” – unde se tâlcuiește rugăciunea „Tatăl nostru”; „Despre iubire” – capitol ce lămurește cuprinsul Decalogului³.

Pentru recunoașterea *Mărturisirii de credință*, în anul 1640, întâistătorul Bisericii kievene a organizat un sinod local, desfășurat, în perioada 8-18 septembrie, în Catedrala Mitropolitană „Sfânta Sofia”

¹ Pr. Milan ȘESAN, „Ortodoxia în fața Reformei și a Uniației”, în: *Mitropolia Ardealului*, VII (1962), 3-6, p. 262.

² Pr. Alexandru MORARU, „Contribuția românească la Sinodul de la Iași, 1642”, în: *Teologie și Viață*, XII (2002), 9-12, p. 39.

³ Pr. Ioniță POSTOLACHE, „Mitropolitul Petru Movilă, apărătorul întregii Ortodoxii”, în: *Ziarul Lumina*, 21 decembrie 2008, p. 7.

din Kiev. Între participanți, îi amintim pe episcopii de Lvov, Przemisl, Mstislav și Luțk. Sinodul a cercetat textul, dar nu s-a pronunțat în totalitate asupra lui, deoarece au rămas două aspecte neclare: momentul prefacerii darurilor în cadrul Sfintei Liturghii și problematica noțiunii de purgatoriu. Participanții au considerat că scrierea eruditului ierarh trebuia dezbătută și analizată de o comisie panortodoxă, spre a putea deveni normativă nu doar în Biserica kieveană, ci și în întreaga Ortodoxie, asaltată, pe atunci, de prozelitismul catolic și protestant. De aceea, episcopii kieveeni au hotărât să ceară părerea patriarhului ecumenic Partenie I (1639-1644)⁴. Acesta, conștient de importanța unei *Mărturisiri* complete, fără noțiuni divergente, nu doar pentru Biserica kieveană, ci pentru toată Ortodoxia răsăriteană, a convocat un sinod panortodox în capitala Moldovei, între 15 septembrie și 26 octombrie 1642. Alegerea Iașului nu a fost întâmplătoare, căci Constantinopolul se afla deja sub stăpânire otomană de aproape două secole. Nici Kievul nu constituia o locație viabilă, fiindcă intrase sub dominația regilor poloni catolici. Varianta cea mai bună a părut țara credinciosului voievod Vasile Lupu, recunoscut ca un mare apărător și sprijinitor al Ortodoxiei⁵. Domnitorul Moldovei a primit cu bucurie și deplină disponibilitate vestea că urma să găzduiască un eveniment cu totul deosebit, dar se pare că a trebuit să primească acordul Înaltei Porți⁶, cât și pe al regelui polon, deoarece delegații celor trei mai ramuri ortodoxe aveau să se întâlnească la Iași: ucrainenii reprezentau latura slavă a Ortodoxiei, trimișii de la Constantinopol, pe cea greacă, iar ierarhii din Moldova, ramura românească.

⁴ Justin MOISESCU, „În legătură cu *Mărturisirea Ortodoxă*”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXVI (1948), 5-8, p. 355.

⁵ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 41.

⁶ Pr. Teodor BODOGAE, *Din istoria Bisericii Ortodoxe Române. Considerațiuni istorice în legătură cu Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, p. 128.

Din partea Patriarhiei ecumenice au participat mitropolitul Porfirie al Niceei și teologul grec Meletie Sirigul, alături de exarhii patriarhali. Din delegația kieveană făceau parte Isaia Trofimovici Kozlovschi, președintele sinodului mitropolitan, Iosif Cononovici Gorbațki, rectorul Academiei Teologice din Kiev, și teologul Ignație Oxenovici Starușici. Mitropolia Moldovei a fost reprezentată de mitropolitul Varlaam, episcopii sufragani Evloghie al Romanului, Atanasie al Rădăuților, Gheorghe al Hușilor, dar și de câțiva profesori de la colegiul ce funcționa deja la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași, conduși de Sofronie Pociățchi, rectorul și starețul chinoviei⁷. Nefericitul și îndelungatul conflict al lui Vasile Lupu cu domnitorul Matei Basarab nu a îngăduit prezența vreunor fețe bisericești și din Țara Românească⁸.

Lucrările Sinodului au început la data de 15 septembrie 1642 și s-au ținut în „Sala Gotică” a mănăstirii. Deși nu există vreo certitudine în acest sens, istoricii au căzut de acord că la dezbateri au fost folosite limba latină, cunoscută de majoritatea participanților, dar și slava, familiară kievenilor, precum și celor din Moldova. Inevitabil, pentru orice necesitate, s-au asigurat traducători, așa încât discuțiile să se desfășoare în bună rânduială și în consens general.

Trecând peste dezbaterile sinodului, amintim doar în treacăt faptul că ambele aspecte neelucidate la Kiev, în 1640, s-au limpezit la Sinodul de la Iași, încât *Mărturisirea* ierarhului Petru Movilă s-a adeverit a fi o carte normativă pentru Ortodoxie. Pe 27 octombrie textul, tradus în grecește și corectat în cele două puncte divergente, a fost trimis Patriarhiei ecumenice spre aprobare, lucru întâmplat în martie 1643. Nu după mult timp, *Mărturisirea Ortodoxă* a fost

⁷ Milan ȘESAN, „Soborul de la Iași din 1642”, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XVIII (1942), 12, p. 543.

⁸ Pr. Nicolae CHIFĂR, „Sinodul de la Iași în contextul politico-religios din prima jumătate a secolului al XVII-lea”, în vol. *Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă, 1642-2002*, Nicolae DASCĂLU (ed.), Ed. Trinitas, Iași, 2002, p. 43.

studiată și aprobată de toate Patriarhiile istorice din Răsăritul ortodox: Ierusalim, Alexandria și Antiohia. Astfel, scrierea compusă de Sf. Petru Movilă a devenit „o *Mărturisire* de credință a întregii Ortodoxii”⁹.

Importanța Sinodului de la Iași arată faptul că toate cele trei mari ramuri ale Ortodoxiei răsăritene participante (greci, români și ruși) au adus la sinod nu doar episcopi, ci și teologi competenți, recunoscuți dincolo de fruntariile țării lor de proveniență. Din această perspectivă, Sinodul de la Iași arată deplină asumare și cooperare internațională în apărarea și expunerea credinței ortodoxe într-un context socio-politic complex și într-un climat interconfesional tensionat, cel al Europei secolului al XVII-lea.

Un alt aspect ce dă greutate evenimentului îl reprezintă modul cooptării spre conlucrare a mai multor instituții bisericești: școli teologice și mănăstiri, care, alături de ierarhi, au dovedit luciditate și asumarea unei răspunderi majore în apărarea și expunerea credinței ortodoxe. Fără strânsa colaborare interbisericească nu se putea găsi soluția optimă în rezolvarea neclarităților semnalate, dar, mai cu seamă, lipsa de coeziune și acțiune dintre instituțiile bisericești ar fi creat o imagine nefastă a Ortodoxiei în fața prozelitismului catolic și protestant agresiv.

O latură deosebit de importantă în reușita evenimentului îl reprezintă sprijinul primit de Biserica din Moldova în organizarea Sinodului de la Iași din partea statului. Domnitorul Vasile Lupu a jucat un rol foarte însemnat în organizarea și desfășurarea sinodului. Acest aspect ne oferă prilejul de a reitera importanța înțelegerii corecte a relației Stat-Biserică. În Țările Române, ca în toată Ortodoxia răsăriteană, legătura dintre autoritatea statală și cea ecleziastică a urmat „norma” bizantină a „simfoniei”, adică a conlucrării

⁹ † DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Sfântul Ierarh Petru Movilă, luminător al Ortodoxiei*, în vol. *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor*, Ed. Trinitas, Iași, 2005, p. 104.

echilibrate, a cooperării dintre cele două organisme distincte, care aveau un numitor comun: viața socială a oamenilor în dubla lor ipostază, de cetățeni ai Statului și membri ai Bisericii. În viziunea bizantină despre societate apăreau două structuri ierarhice: cea a Bisericii și cea a Imperiului, coabitând în același spațiu și mărturisind o singură credință în Iisus Hristos, Mântuitorul lumii¹⁰. După modelul adoptat de capitala Imperiului Bizantin, în Țările Române Biserica s-a aflat într-o relație de colaborare cu oficialitățile politice, fără a-și pierde autonomia în raport cu ele, organizându-se și funcționând întotdeauna în cadrul statal, asumându-și datoria de a se ruga neconținut pentru cârmuitorii politici și de a-i sprijini în demersul, considerat sfânt, de apărare a gliei și a credinței strămoșești¹¹. Din punct de vedere creștin, legitimitatea statului se sprijină pe o rânduială a voinței lui Dumnezeu în vederea prosperității spirituale și materiale, căci autoritățile au rolul de a ocroti poporul, prin promovarea binelui general. Vasile Lupu a înțeles importanța coeziunii panortodoxe în fața pericolului prozelit apusean. Așa înțelegem de ce a sprijinit total și necondiționat Sinodul de la Iași, asigurând logistica necesară desfășurării acestei importante întruniri pan-ortodoxe.

Revenind la marele eveniment teologic din 1642, desfășurat în capitala Moldovei, concluzionăm că el are o importanță covârșitoare nu doar pentru timpurile de atunci, ci și pentru contemporaneitate, când Biserica se confruntă cu o serie de probleme, poate chiar mai acute decât cele din veacul al XVII-lea: secularizarea, sectarismul, dar și o serie de tensiuni în relațiile interortodoxe. De aceea Sinodul de la Iași, din 1642, reprezintă un model de cooperare teologică și duhovnicească, rămânând un exemplu inspirat de soluționare

¹⁰ Pr. Claudiu COTAN, „Biserica Ortodoxă în Sud-Estul european. Geopolitica Ortodoxiei”, în vol. *Studii de Istoria Bisericii*, Ed. Universității din București, București, 2000, pp. 5-7.

¹¹ Emilian POPESCU, „Bizanțul și creștinarea Europei de Sud-Est și de Est”, în: *Studii Teologice*, XLII (1990), 1, p. 88.

a problemelor urgente ce tulbură viața bisericească¹². Expunerea doctrinară a lui Petru Movilă are istoria și viața ei, iar importanța acesteia și a sinodului care a validat-o rezultă din faptul că din ea transpare viața în Duh și Adevăr a Bisericii dreptmăritoare.

Summary: *The Council of Jassy and its importance for the Eastern Orthodox Community*

The present study presents itself as an incursion into the history of the Synod of Iasi (1642) from the unfolding of the event itself to the consequences of the decisions taken. As I pointed out in this study, the importance of the Iasi Synod shows the fact that all three major branches of Eastern Orthodoxy participating, Greek, Romanian and Russian, brought to the Council not only bishops, but also competent theologians, recognized beyond the borders of the country their origin. From this perspective, the Synod of Iasi shows full commitment and international cooperation in the defense and exposure of the Orthodox faith in a complex socio-political context and in a tense inter-confessional climate, that of 17th century Europe.

Another aspect that gives weight to the event is the co-opting of several church institutions: theological schools and monasteries, which, together with the hierarchs, have shown lucidity and the assumption of a major responsibility in the defense and exposure of the Orthodox faith. Without close inter-Church collaboration, the optimal solution could not be found to solve the indicated ambiguities, but, more importantly, the lack of cohesion and action between church institutions would have created a bad image of Orthodoxy in the face of aggressive Catholic and Protestant proselytism.

¹² Pr. Daniel NițĂ-DANIELESCU, „Importanța și semnificația *Mărturisirii Ortodoxe de la Iași în istoria Bisericii Ortodoxe Române*”, în vol. *Sinodul de la Iași...*, N. DASCĂLU (ed.), p. 75.